

Jolanta Kijowska
Andrzej Kijowski

M. Kistowski, B. Korwel-Lejkowska (red.),
Waloryzacja środowiska przyrodniczego
w planowaniu przestrzennym, 2007,
Gdańsk – Warszawa, s. 149–158.

Najwyższe walory środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy Rokietnica a proces planowania i zagospodarowania przestrzennego

Wprowadzenie

Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowego obszarów gmin wskazuje najbardziej wartościowe (cenne) obszary, dla których należy utrzymać priorytet funkcji środowiskowej (ekologicznej, kulturowej) lub dążyć do objęcia ich ustawowymi formami ochrony. Okazuje się jednak, że wyniki waloryzacji czy powstające na jej podstawie formy ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, nie są gwarantem nienaruszalności tych terenów ze względu na znaczną presję działań inwestycyjnych. W referacie podjęto próbę ukazania wyników waloryzacji gminy Rokietnica oraz kilka przykładów nieuwzględnienia jej ustaleń, prowadzących do poważnych konfliktów środowiskowych.

Gmina Rokietnica położona jest w strefie metropolitarnej Poznania, zatem znajduje się w zasięgu oddziaływania geosystemu dużego miasta. Konsekwencją tego położenia jest ekspansja funkcji mieszkaniowej, komunikacyjnej, rekreacyjnej i aktywizacji gospodarczej na tereny, dla których jeszcze niedawno funkcją podstawową była funkcja rolnicza, a w związku z powołaniem w 2000 roku Pawłowicko-Sobockiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (PSOChK), również funkcja ochronna. Proces ten powoduje liczne konflikty środowiskowe na terenie całej gminy, szczególnie jednak wyraziście zarysowują się kolizje funkcji występujące między funkcją ochronną (ekologiczną) PSOChK a innymi funkcjami (mieszkaniową, rekreacyjną, gospodarczą). O ile zmiana przeznaczenia gruntów użytkowanych rolniczo, szczególnie w nowej sytuacji polityczno-gospodarczej, stała się powszednia, to jednak powoływanie obszarów chronionych, a następnie ich degradacja budzi duże kontrowersje, szczególnie w aspekcie celowości ochrony zasobów przyrodniczych. Do wspomnianych kolizji dochodzi często w kontekście realizacji zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a zatem w „majestacie prawa”.

Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy Rokietnica

Dla potrzeb opracowywanej w 2001 roku „Strategii społeczno-gospodarczego rozwoju gminy Rokietnica” wykonano waloryzację środowiska przyrodniczego i kulturowego.

dającą podział przestrzeni gminy na obszary zróżnicowane pod względem poziomu wartości środowiska przyrodniczego jak i kulturowego. Informacja ta ma strategiczne znaczenie dla prowadzenia polityki zrównoważonego rozwoju na terenie gminy (Brzońska, Kijowski 2001).

Waloryzacja przyrodniczo-kulturowa gminy Rokietnica przeprowadzona została w oparciu o następujące elementy środowiska przyrodniczego: abiotyczne – rzeźbę terenu (krawędzie dolin, spadki terenu, zagłębienia bezodpływowe), wody powierzchniowe i głębokość zalegania pierwszego poziomu wód podziemnych, jakość gleb, biotyczne – rodzaj użytkowania terenu (użytki zielone, lasy, grunty orne), roślinność, zwierzęta, i dziedzictwa kulturowego – stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i parki podworskie. Potrzebne informacje pozyskano z materiałów opisowych oraz kartograficznych „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rokietnica”, z map struktury funkcjonowania środowiska przyrodniczego i sozologicznej gminy wykonanych dla potrzeb przeprowadzenia waloryzacji, z rejestru stanowisk archeologicznych i zabytków architektury gminy, kartowania terenowego, literatury i zdjęć lotniczych.

W niniejszym opracowaniu, w pierwszym rzędzie dokonano bonitacji poszczególnych środowisk: abiotycznego, biotycznego i kulturowego, stosując tzw. kwalifikację terenu (Bartkowski 1974). W ten sposób na terenie gminy Rokietnica wydzielono dla ocenianych środowisk trzy klasy wartości przyrodniczej i kulturowej: dużą, średnią, niską.

Z punktu widzenia atrakcyjności abiotycznych (nieożywionych) komponentów środowiska przyrodniczego obszar gminy podzielono na następujące klasy:

I) o dużej wartości – zaliczono tu wcięte w wysoczyznę przebiegające południkowo dwa układy dolinne: dolinę rzeczną Samicy Pamiątkowskiej i Samicy Kierskiej z licznymi drobnymi zbiornikami wodnymi o charakterze naturalnym i sztucznym, wraz ze stromymi zboczami i krawędziami, rozciętymi świeżymi rozcięciami erozyjnymi. Dna obu dolin są częściowo podmokłe, zabagnione i zatorfione, co oznacza, iż I poziom wód gruntowych leży tu bardzo płytko. Szczególnie wyróżnia się Dolina Samicy Kierskiej. Jest ona klasyczną przeobrażoną rynną jeziorną o unikalnych walorach krajobrazowych w najbliższym sąsiedztwie Poznania, o wyraźnych zboczach, szerokim płaskim dnie, ale z licznymi przewężeniami, charakterystycznymi garbami i ryglami oraz licznymi obniżeniami wypełnionymi wodą. Dolina ta stanowi bardzo atrakcyjne wnętrze krajobrazowe, którego walory podnoszą głęboko wcięte doliny boczne, w większości wykorzystywane przez dopływy Samicy Kierskiej, jary, wciosa, a w dnie – płaskie równiny wypełnione torfem, drobnymi zbiornikami wodnymi, jak również występującymi tam stożkami napływowymi. Najniższe punkty terenu gminy położone są właśnie w dolinie Samicy Kierskiej (ok. 60 m n.p.m.). Cała dolina Samicy Kierskiej stanowi obecnie obszar chronionego krajobrazu. Zatem obszar dolin jest niewątpliwie najbardziej atrakcyjny pod względem komponentów abiotycznych, jak i krajobrazowych.

II) o średniej wartości – zaliczono tu obszar płaskiej oraz lekko falistej wysoczyzny morenowej stadiała poznańskiego zlodowacenia bałtyckiego, o wysokościach względnych sięgających od 5 do 8 m, prawie w całości zajęte przez grunty orne. Występujące tu grunty orne są to w większości bardzo dobre i dobre kompleksy rolniczej przydatności gleb, co oznacza, iż powinny spełniać funkcję rolniczą i być chronione

przed zmianą ich użytkowania, oraz grunty orne wytworzone na piaskach gliniastych i piaskach luźnych charakteryzujące się dużą przepuszczalnością, czyli zdolnością infiltracyjną, a więc podatnością na migrację zanieczyszczeń do I poziomu wód gruntowych. Ponadto do tej klasy zaliczono wszystkie występujące na wysoczyźnie zagłębienia, często bezodpływowe, podmokłe oraz nieliczne oczka wodne, które stanowią urozmaicenie monotonnego krajobrazu wysoczyznowego.

III) o znikomej wartości – zaliczono tu obszar płaskiej, jak i również lekko falistej wysoczyzny morenowej stadiału poznańskiego, o wysokościach względnych sięgających od 5 do 8 m, prawie w całości zajęte przez grunty orne należące do słabych kompleksów rolniczej przydatności gleb.

O poziomie atrakcyjności środowiska biotycznego (ożywionego) w bardzo wysokim stopniu decyduje struktura krajobrazowa roślinności, w tym przestrzenny układ zbiorowisk roślinnych (Borysiak, Kasprówicz 1997). Biorąc to pod uwagę w kwalifikacji obszaru zastosowano trzystopniowy podział na klasy, od najbardziej atrakcyjnej do najmniej atrakcyjnej, a przy ich wydzieleniu wzięto pod uwagę następujące kryteria:

- udział w krajobrazie ekosystemów reprezentujących dużą różnorodność typologiczną, tym samym biologiczną,
- trwałość mozaiki krajobrazowej określonej udziałem ekosystemów zachowujących względną równowagę (homeostazę),
- walory wizualne krajobrazu wynikające z przestrzennej kompozycji ekosystemów – fizjonomii krajobrazu roślinnego.

Przy waloryzacji wzięto także pod uwagę stanowiska gatunków prawnie chronionych i zagrożonych wymarciem w Wielkopolsce, a także płaty zbiorowisk roślinnych ustępujących z szaty roślinnej Wielkopolski. Z punktu widzenia atrakcyjności biotycznych (ożywionych) komponentów środowiska przyrodniczego obszar gminy podzielono na następujące klasy:

1) o dużej wartości – którą przypisano kompleksom krajobrazowo-roślinnym z przewagą roślinności naturalnej, charakteryzujące się współwystępowaniem ekosystemów leśnych o dość różnych charakterystykach, trwałością struktury krajobrazu, zachowującej względną równowagę. Wizualne walory krajobrazowe związane są również z obecnością zbiorników wodnych bądź cieków (wielość wewnątrz krajobrazowych). Ze względu na bardzo niską lesistość gminy każda powierzchnia leśna jest cenna ze względu na jej rolę w prawidłowym funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego – wpływ na klimat, obieg wody, zapobieganie erozji, retencję i oczyszczanie wody, zmniejszenie zanieczyszczeń powietrza, ograniczanie propagacji hałasu, kształtowanie korzystnych warunków ekologicznych dla życia, kreowanie estetyki krajobrazu itd.

2) o średniej wartości – do której zaliczono kompleksy krajobrazowo-roślinne z przewagą względnie trwałej roślinności półnaturalnej, przeważnie związanej z dolinowymi użytkami zielonymi. Średnią wartość przypisano również wszystkim niewielkim fragmentom użytków zielonych występujących w nieznacznych obniżeniach na obszarze wysoczyznowym, urozmaicających krajobraz i stanowiących ostoje drobnej zwierzyny i ptactwa. Wymienione powyżej obszary są jednocześnie miejscem występowania ptaków chronionych, brzęczka i remiza, jak również innych gatunków (okolice jeziora Kierskiego Małego).

3) o znikomej wartości – którą przypisano kompleksom krajobrazowo-roślinnym obszarów gruntów ornych użytkowanych zarówno intensywnie, jak i ekstensywnie oraz obszarów jednostek osadniczych z udziałem zbiorowisk segetalnych ogródków i zagrodnów przydomowych lub fitocenoz ugorowych na nieużytkach. Jest to mozaikowy układ roślinności z zabudową techniczną.

Aktualne środowisko kulturowe gminy Rokietnica jest syntezą elementów z różnych okresów historycznych. Trudno zatem waloryzować (szeregować, kwalifikować) poszczególne zespoły, bowiem taka decyzja jest zawsze obciążona subiektywnym odczuciem autorów. Niemniej, w wypadku „porządkowania przestrzeni”, podjęto próbę zakwalifikowania poszczególnych zespołów środowiska kulturowego do odpowiednich klas od najbardziej wartościowych do najmniej wartościowych.

Z punktu widzenia atrakcyjności środowiska kulturowego obszar gminy podzielono na następujące klasy:

a) o dużej wartości – zaliczono tu obszary pełnej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje tereny szczególnie wartościowe, o bardzo dobrze utrzymanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania (zamki, mury obronne, grodziska itp.). W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich i konieczność opracowania planu miejscowego i rewaloryzacji. Do tej klasy zaliczono wszystkie obiekty architektury znajdujące się w rejestrze zabytków architektury oraz wpisane do rejestru cmentarzysko kultury łużyckiej i osadę kultury pucharów lejkowych w Mrowinie oraz grodzisko stożkowe w Przybrodzie, które objęte są ochroną prawną.

b) o średniej wartości – tu zaliczono obszary, które obejmują krajobrazy integralnie związane z zespołem zabytkowym – obszary ochrony archeologicznej, stanowiska archeologiczne o różnej chronologii oraz strefy ochrony ekspozycji zespołów lub obiektów zabytkowych. W rejestrze WKZ na terenie gminy znajduje się 367 stanowisk archeologicznych, z których większość to tzw. ślady osadnicze – niewielkie stanowiska, niewidoczne w terenie. Największą wartość poznawczą posiada grupa 59 obiektów archeologicznych.

c) o znikomej wartości – do tej klasy wartości środowiska kulturowego włączono obszary przeważnie rolnicze, ze sporadycznie zarejestrowanymi, mało wartościowymi obiektami kulturowymi.

Stosując pierwszą odmianę waloryzacji otrzymano tzw. kwalifikację słowną, charakteryzującą wydzielone klasy oddzielnie dla środowiska abiotycznego, biotycznego i kulturowego. Dla potrzeb opracowania strategii społeczno-gospodarczego rozwoju konieczna była waloryzacja jednocześnie środowiska przyrodniczego i kulturowego, której dokonano stosując w kolejnym etapie badań bonitację punktową, polegającą na wydzieleniu klas w oparciu o ilość punktów bonitacyjnych wyrażonych w postaci sumy punktów zależnych od ilości czynników korzystnych lub niekorzystnych dla zadanego celu (Bartkowski 1974). Przy ustalaniu skali bonitacyjnej zastosowano metodę „scalania”, przy której klasy są wydzielone jako rezultat dodawania do siebie wartości podstawowych dla każdego ocenianego środowiska, uznanych za równoważne dla celów oceny. Należy zaznaczyć, że uzyskane wartości bonitacyjne mają charakter względny i odnoszą się tylko do badanego obszaru (tu: do obszaru gminy Rokietnica).

W procesie waloryzacji środowiska przyrodniczego i kulturowego uzyskano zatem następujące wydzielenia:

I. Obszary wyróżniające się na tle gminy jednoczesnym występowaniem walorów środowiska przyrodniczego, jak i kulturowego, zasługujące na szczególną uwagę. Zaliczono do nich cztery niewielkie powierzchnie: zespół dworsko-parkowy w Napachaniu, dwie powierzchnie leśne w dolinie Samicy Pamiątkowskiej na wschód od miejscowości Cerekwica ze stanowiskami archeologicznymi oraz fragment kompleksu leśnego w dolinie Samicy Kierskiej, z występującymi tam również stanowiskami archeologicznymi.

II. Obszary o bardzo dużej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego (obszary leśne w dolinach lub zespoły dworsko - parkowe podlegające konserwatorowi zabytków). Zaliczono do nich pozostałe kompleksy leśne występujące w dolinie Samicy Pamiątkowskiej i Samicy Kierskiej, stanowiące najwyższą wartość środowiska biotycznego, zespół dworsko-parkowy w Żydowie oraz kościół wraz z otoczeniem w Sobocie.

III. Obszary o dużej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego. Są to głównie obszary użytków zielonych w dolinach, częściowo tereny podmokłe, obszary stanowisk archeologicznych w dolinach na terenach rolnych. Obszary te występują przede wszystkim w dnach dolin Samicy Kierskiej i Pamiątkowskiej oraz w postaci niewielkich fragmentów użytków zielonych na ich zboczach.

IV. Obszary o średniej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego. Są to grunty orne z roślinnością uprawową zarówno na dobrych jak i słabych glebach położone w dolinach Samicy Kierskiej i Pamiątkowskiej oraz niewielkie fragmenty użytków zielonych wśród pól, oczka wodne wypełniające niewielkie zagłębienia i zadrzewienia śródpolne.

V. Obszary o małej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego. Zaliczono do nich obszary gleb dobrych, chronionych przed zmianą użytkowania z roślinnością uprawową oraz gleb słabych o dużym stopniu przepuszczalności z roślinnością uprawową, a także obszary występowania stanowisk archeologicznych na terenach gleb słabych z roślinnością uprawową, występujące na terenach wysoczyznowych.

VI. Obszary o znikomej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego. Są to obszary gleb słabych z roślinnością uprawową i brakiem warstwy archeologicznej na terenach wysoczyznowych.

Przestrzenny rozkład wydzielonych jednostek przedstawiono na mapie „Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy Rokietnica”. Przy określaniu i wyznaczaniu celów strategicznych dla gminy Rokietnica, a przede wszystkim obszarów, na których będą one realizowane, należy bezwzględnie odwołać się do wyznaczonych na mapie jednostek.

Wykorzystanie waloryzacji środowiska przyrodniczego i kulturowego w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

W grudniu 1999 roku Rada Gminy Rokietnica uchwaliła „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy”, w którym podkreślano prowadzenie działań mających na celu rozwój gminy z uwzględnieniem jej charakteru ekologicznego. W celu zweryfikowania bardzo obszernego terenu przyszłego zainwes-

towania, zarówno pod względem powierzchni jak i różnorodności funkcji, wykonano dokument operacyjnego działania jakim jest „Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego”. Dla potrzeb strategii została przeprowadzona waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowego, która miała za zadanie wyznaczenie nieprzekraczalnych granic ingerowania, poprzez działania inwestycyjne, w najbardziej cenne fragmenty środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Potrzeba ochrony środowiska na terenie gminy Rokietnica była zauważana już wcześniej, poprzez opracowanie koncepcji utworzenia ogrodu botanicznego, stanowiącej konsekwencję narastającej na świecie tendencji do tworzenia dużych ogrodów botanicznych. W 1974 roku podjęto inicjatywę utworzenia w okolicy Poznania „nowoczesnego” ogrodu botanicznego (Łukasiewicz 1975). Natomiast 19 maja 2000 roku, na podstawie ustaleń i sugestii zawartych w studium, Rada Gminy podjęła uchwałę nr XXIII/232/2000 w sprawie utworzenia Obszaru Chronionego Krajobrazu w ciągu ekologicznym Samicy Kierskiej o nazwie Pawłowicko-Sobocki Obszar Chronionego Krajobrazu (PSOChK).

Powołanie PSOChK było spowodowane potrzebą objęcia ochroną terenu cennego pod względem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego, a mianowicie cechującego się unikalną rzeźbą terenu, specyficznymi warunkami gruntowo-wodnymi, występowaniem licznych, aczkolwiek niewielkich zbiorników wodnych, jedyne go bardzo zwarte go i znaczącego pod względem zajmowanej powierzchni kompleksu leśnego w gminie oraz naturalnych zbiorowisk łąk, a jednocześnie terenu bardzo wrażliwego i podatnego na antropopresję. Ponadto zaproponowany do ochrony fragment doliny Samicy Kierskiej jako ciąg (korytarz) ekologiczny stanowił część systemu ECONET oraz cechował się sporadycznie występującą zabudową i dobrym lokalnym układem komunikacyjnym.

Uzasadnienie powołania PSOChK zawarto w uchwale powołującej, określając cel i zakres jego ochrony, powierzchnię, granice (§1 pkt.1), podział na części o różnicowanych funkcjach (§2) oraz wskazania i ograniczenia (§3 pkt.1) w stosunku do podejmowanej tam działalności antropogenicznej. Ustala ona iż:

„§1 pkt.1. Wyznacza się Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący tereny wyróżniające się krajobrazowo, o cennych wartościach przyrodniczych, kulturowych i naukowo-dydaktycznych położonych w ciągu ekologicznym Samicy Kierskiej, a oznaczonych w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rokietnica” (mapa Studium), obejmujący obszar około 1150 ha. Granice zewnętrzne obszaru chronionego krajobrazu stanowią drogi, tory kolejowe, rowy, granice między jednostkami pomocniczymi i gminami sąsiednimi.

§2. Obszar Chronionego Krajobrazu dzieli się na następujące części zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rokietnica”:

1. Wielkopolski Park Botaniczny „Pawłowice”,
2. Centrum Rekreacji i Sportu „Pawłowice”,
3. Zespół budownictwa rezydencjalnego „Pawłowice”,
4. Zespół budownictwa rezydencjalnego „Roztworowo”,
5. Pozostałe tereny przeznaczone pod mieszkalnictwo w rejonie Pawłowic i Kiekrza – Chwaliszewa.

§3 pkt. 1. W obszarze chronionego krajobrazu wprowadza się zakazy i nakazy stanowiące zasady jego zagospodarowania, konieczne do zapewnienia ochrony terenów posiadających walory przyrodnicze, kulturowe i naukowo-dydaktyczne przed ich niszczeniem bądź utratą tych walorów."

Kolejne paragrafy uchwały regulują kwestię rozwoju różnego rodzaju działalności na tym obszarze. I tak na przykład możliwe jest prowadzenie działalności budowlanej, rekreacyjno – sportowej, rolniczej i gospodarczej (poza rolnictwem) w postaci i formie zgodnej z ustawami szczegółowymi takimi jak: prawo budowlane, o odpadach, ochrony środowiska, planowania przestrzennego itp. Prowadzenie gospodarki łowieckiej, rybackiej, wędkarskiej i leśnej jest możliwe po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody. Każda zmiana stosunków wodnych może nastąpić jedynie w zgodzie z prawem wodnym. Reasumując, prowadzenie jakiegokolwiek działalności można realizować wyłącznie według zasad zagospodarowania terenów wchodzących w skład parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

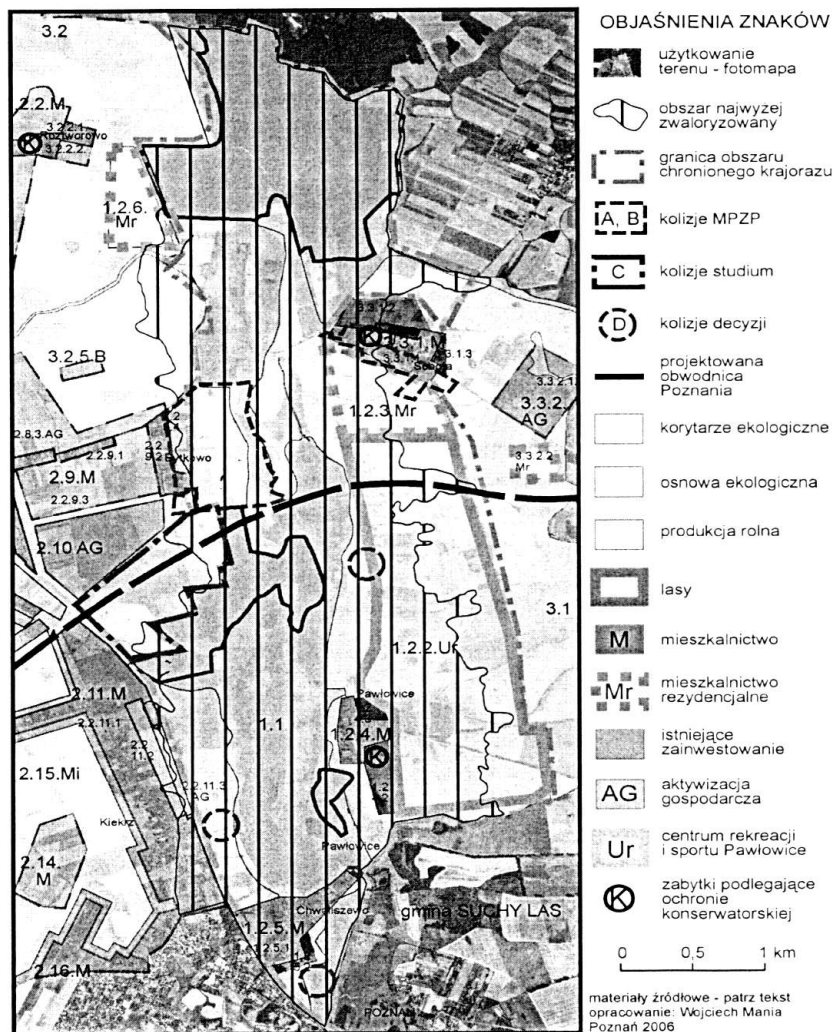
Zacytowana we fragmencie uchwała o powołaniu PSOChK stawia gminę Rokietnica w szeregu tych jednostek samorządowych, które zamierzają długofalowo kształtować formy zagospodarowania terenu, politykę ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego za pomocą dostępnych narzędzi takich jak planowanie przestrzenne.

Uchwalone: w 1999 roku – Studium, w 2000 roku – obszar chronionego krajobrazu i w 2001 roku – Strategia, stworzyły podstawy do precyzowania działań, polegających na wykonywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ustawą o planowaniu przestrzennym. Analiza obowiązujących mpzp w rejonie PSOChK, wykonanych w latach 1999 – 2003, wykazała brak **kompleksowego miejscowego planu zagospodarowania** dla całego PSOChK. Uregulowania planistyczne przeprowadzono fragmentarycznie dla wsi graniczących lub wchodzących w obszar chronionego krajobrazu, takich jak: Sobota, Bytkowo, Rokietnica i Kiekrz Chwaliszewo.

Szczegółowa analiza miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przedstawia zagadnienie spójności dokumentów planistycznych z dokumentacjami przyrodniczymi np. z waloryzacją. Ta zapisana w aktach prawa miejscowego troska o trwałość zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, nawet ich ustawowa ochrona, jest następnie naruszana poprzez zapisy planów miejscowych. Te niespójności wyrażają się we wszystkich funkcjach zagospodarowania przestrzennego, na terenie całej gminy. Ilustracją tych zagadnień jest analiza kilku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, jakie powstały w rejonie najwyższej zwaloryzowanych pod względem przyrodniczym i kulturowym obszarów, objętych też ustawową formą ochrony.

Pierwszy przykład dotyczy obszaru na południe od wsi Sobota, o funkcji rezydencjalnej, zapisanej w Studium i uchwale powołującej obszar chronionego krajobrazu. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego z 2003 roku obejmuje jedynie niewielki fragment całego obszaru przeznaczonego pod zabudowę rezydencjalną, będącą własnością prywatną. Przyczyną takiego stanu rzeczy było nie przystąpienie do wykonania planu pozostałych właścicieli tego obszaru, czyli Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i związków wyznaniowych. Skutkiem takiego postępowania jest ewidentny brak kompleksowych rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych, a wprowadzenie na mocy mpzp do obszaru najwyższej zwaloryzowanego, objętego ochroną prawną, funkcji

mieszkańciewej jednorodzinnej i we fragmencie rezydencjalnej, generuje różnorodne kolizje (ryc. 1, fragment A).



Ryc. 1. Waloryzacja zasobów przyrodniczych i kulturowych a zapisy studium i mpzp. Gmina Rokitnica – fragment

Fig. 1. Evaluation of natural and cultural resources with bequests of the study of conditions and directions of spatial development and local physical plan. A part of Rokitnica commune

Drugi przykład stanowi mpzp w rejonie wsi Bytkowo wykonany w 2003 roku, który obejmuje w większości obszar w granicach PSOChK, a jednocześnie w strefie najwyższych walorów przyrodniczo-kulturowych, i niewielką powierzchnię na granicy z obsza-

rem chronionym. Analizowany plan zmienił w granicach PSOCHK obszar o funkcji rolniczej na tereny o funkcji rekreacyjnej w postaci pola golfowego, z zabudową agroturystyczną. Natomiast pas terenu w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru chronionego krajobrazu przeznaczył pod skoncentrowaną zabudowę jednorodziną (około 70 działek budowlanych). Obszar pola golfowego w aspekcie utrzymania i zachowania cennych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego z pozoru cechuje się niską antropopresją. Jednakże głównym problemem jest tu utrzymanie murawy trawiastej w dobrej kondycji fitosanitarnej i estetycznej, poprzez nawadnianie, które wymaga określonych zasobów wodnych. Ujmowanie wód powierzchniowych i podziemnych w obrębie doliny Samicy Kierskiej powoduje istotne (negatywne) konsekwencje w ekosystemie obszaru chronionego. Bezpośrednie sąsiedztwo skoncentrowanej zabudowy jednorodzinnej z obszarem chronionym będzie stanowić źródło konfliktów środowiskowych w zakresie architektury krajobrazu wiejskiego, gospodarki wodno-ściekowej i odpadowej oraz komunikacji (ryc. 1, fragment B).

Kolejny przykład stanowi obszar na południowy-wschód od Rokietnicy, znajdujący się w granicach obszaru chronionego, przeznaczony wg zapisu Studium pod użytkowanie rolnicze. Po pięciu latach od uchwalenia Studium (w 2004 roku) władze samorządowe podjęły decyzję o zmianie przeznaczenia analizowanego terenu, z użytkowania rolniczego pod aktywizację gospodarczą. Jednocześnie obszar ten został wyłączony z PSOCHK, co pociągnęło za sobą zmianę jego granic. Zmiana funkcji zagospodarowania terenu nastąpiła, mimo iż w przedmiotowej sprawie opinia konserwatora przyrody co do zalecanej formy użytkowania tego terenu sugerowała jego zalesienie. Główną przyczyną powyższych zmian była projektowana droga ekspresowa S11, która do dziś nie uzyskała pozytywnej opinii środowiskowej i lokalizacyjnej. Należy dodać, że projektowana inwestycja liniowa przecinałaby dolinę Samicy Kierskiej, stanowiąc pewnego rodzaju barierę w prawidłowym funkcjonowaniu korytarza ekologicznego (ryc. 1, fragment C).

Przy braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na danym obszarze obowiązuje zasada uruchamiania nowych form zagospodarowania przestrzennego, w szczególności funkcji mieszkaniowej o charakterze zabudowy siedliskowej, na podstawie decyzji o warunkach zabudowy. Tego typu przykłady mają miejsce w granicach omawianego tu PSOCHK, w rejonie Kiekrza, Kiekrza Chwaliszewo, Pawłowic. Właściciele gruntów, stanowiących w przewadze tereny użytków zielonych, uzyskują pozwolenia na zabudowę jednorodziną na podstawie decyzji o warunkach zabudowy (ryc. 1, fragmenty D).

Podsumowanie

Na terenie gminy Rokietnica zarejestrowano wiele przykładów braku konsekwencji w utrzymaniu funkcji ochronnej (ekologicznej) jako dominującej na terenach najwyższej zwaloryzowanych pod kątem zasobów przyrodniczych i kulturowych, a zarazem objętych ochroną prawną w postaci obszaru chronionego krajobrazu (ryc. 1). Spowodowane jest to m.in. brakiem całościowej, kompleksowej wizji ładu przestrzennego na poziomie gminy wiejskiej, co skutkuje generalnie chaosem struktury i funkcji przestrzeni. Ponadto standardy uchwalanych dokumentów planistycznych, obejmujących tereny

najwyżej zwaloryzowane i będące obszarem chronionego krajobrazu, nie promują w pierwszym rzędzie priorytetów przyrodniczych, a wskazują na dominację innych funkcji, np. gospodarczych. Natomiast opracowania ekofizjograficzne, inwentaryzacje przyrodnicze lub waloryzacje mają w zasadzie charakter informacyjny a nie aplikacyjny, zatem często ich wyniki i wskazania nie są uwzględniane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminy metropolitarne poddawane są bardzo dużej presji rynkowej w zakresie pozyskiwania terenów pod inwestycje, i wtedy nawet cenne, nie tylko dla środowiska gminy, zasoby przyrodnicze i kulturowe, nie mogą się przed nią obronić.

Literatura

- Bartkowski T., 1974. Zastosowania geografii fizycznej, PWN, Warszawa – Poznań.
- Borysiak J., Kasprowicz M., 1997. Terytorialny system obszarów chronionych – studium koncepcyjne na przykładzie Gminy Widuchowa w województwie szczecińskim, [w:] Kartografia w ochronie środowiska przyrodniczego i zagospodarowaniu przestrzennym, XXIV Ogólnopolska Konferencja Kartograficzna, Poznań.
- Brzóska J., Kijowski A., 2001. Waloryzacja środowiska przyrodniczego i kulturowego gminy Rokietnica dla potrzeb Strategii społeczno-gospodarczego rozwoju, mscr., Poznań.
- Łukasiewicz A., 1975. Ogród botaniczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, UAM, Poznań.
- Uchwała Rady Gminy Rokietnica nr XXIII/232/2000 w sprawie utworzenia PSOChK.

The highest values of natural and cultural environment of Rokietnica commune and a process of spatial planning and development

Summary

Evaluation of the natural and cultural environment of communes shows the most valuable areas, which should keep their environmental function (ecological or cultural) or even should be protected with legal forms of protection. The results of the evaluation or forms of protection of the environment and cultural heritage, which are based on the evaluation are not ensuring inviolability of the discussed areas, because of the significant pressure of the investors actions. The attempt of showing the results of the evaluation of Rokietnica commune and few examples of ignoring its results, which lead to serious environmental conflicts are shown in presented paper.